

Základy statistiky

Kateřina Vlčková, 2007

Požadavek kvantitativní gramotnosti u každého jedince

Se **statistickými daty** se v životě setkáváme stále, nelze jim „uniknout“. Schopnost rozumět statistickým datům je důležitá pro každého, o to více pak pro učitele jako odborníka a profesionála.

Např. v medicíně existuje směr zvaný medicína **založená na faktech** (*Evidence based medicine*), jejímž základním požadavkem je, aby se pacientovi dostalo lékařské péče, jež se opírá o nejnovější výsledky vědeckého výzkumu.

Totéž platí pro pedagogiku a psychologii jako základ učitelské práce. Jedinci v procesu edukace se má dostat profesionálního přístupu a péče založeného na nejnovějších poznatcích vědeckého výzkumu. Učitel má být s to aplikovat poznatky výzkumů do své praxe, má přezkušovat názory autorit pomocí systematicky získaných empirických údajů, má umět realizovat vlastní *akční výzkum*, má kriticky posuzovat informace masmédií, dodavatelských firem, nakladatelství, odborných článků a číselných údajů v nich obsažených, mít adekvátní míru nedůvěry ke zjednodušeným a mnohdy zastaralým návodům, jak přistupovat k žákům, jak diagnostikovat a řešit problémy.

Ve vědních oborech došlo k **demokratizaci informací** a vědecké informace v dnešní době již nejsou vyhrazeny jen pro odborníky. Mluví se o tzv. **kvantitativní gramotnosti** (*quantitative literacy*) - o schopnosti používání prostředků matematiky a statistiky k řešení každodenních problémů.

Definice statistiky

Statistika je nauka, jak získávat informace z numerických dat. V praxi statistiky lze rozlišovat tři její části:

1/ Získávání dat – metody sběru dat, přístupy k výběru měřených objektů, k návrhu experimentu, validizaci instrumentů,

2/ analýza dat – organizace dat, popis dat použitím grafů, tabulek (nepřesně označováno jako **popisná/deskriptivní statistika** – nepřesně proto, že má také svou explorační funkci a dynamickou povahu),

3/ statistické usuzování (inference) – závěry o širším univerzu jevů, jde za sama data, hodnocení spolehlivosti závěrů, pravděpodobnosti, testování hypotéz, používání intervalů spolehlivosti atd. Tento způsob práce s daty se nazývá **inferenční statistika**. Tato část statistiky se v učebnicích objevuje nejvíce, je to také část statistiky, která je náročnější než dvě předchozí části.

ad 1/ Získávání dat: Opakování předchozího učiva

Statistika je spojena s *výzkumem* a *metodologií*. Před fází získávání dat, je fáze plánování výzkumu, v níž se všechny tři části statistiky ve výzkumu předem plánují. Zopakujte si co je to:

 Výzkum,

 teorie,

- + *operacionalizace,*
- + *hypotéza,*
- + jaké *etapy* má empirický výzkum,
- + co vše zahrnuje *projekt výzkumu,*
- + kritéria kvality měření (*objektivita, reliabilita a validita*);
- + jaké *typy proměnných* se rozlišují (závisle proměnná, nezávisle proměnná; kategoriální, metrická - ordinální, intervalové, poměrové; ...);
- + základní způsoby *výběru výzkumného vzorku* (náhodný, dostupný, ...)
- + a *designy/plány výzkumu* (deskriptivní, relační, kauzální), zejména experimentální plán.

ad 2/ Analýza dat: Deskriptivní statistika

Příprava dat

- + Organizace dat a jejich kontrola, scházející údaje,
- + přepis dat do tabulky dat (datové matice),
- + kódování dat (0 – 1, ...),
- + kontrola dat,
- + scházející hodnoty.

- + Modelování.

Grafický a číselný popis rozložení dat

Způsoby zobrazení dat

Míry centrální tendence

Míry rozptýlenosti

Míry špičatosti a šikmosti

Popis dat pomocí pěti hodnot (krabicový graf s anténami)

Zkoumání přítomnosti odlehlých hodnot

Transformace dat, standardizace

Explorační analýza dat

ad 3/ Statistické usuzování

Pravděpodobnost jako základ statistického usuzování

Analýza závislostí

- ✚ Korelační analýza (Spearmanův korelační koeficient, regresí analýza)

Analýza kategoriálních dat

- ✚ hodnocení četnosti
- ✚ chí test dobré shody
- ✚ závislost kategoriálních proměnných

Analýza rozptylu: porovnání více průměrů

Mnohonásobná lineární regrese

Rozsah výběru, síla a velikost účinku

Volba statistické metody

Statistické metody jsou založeny na teoretických principech a předpokladech o rozdělení náhodných proměnných. V reálném životě tyto předpoklady neplatí, často jde pouze o přiblížení se. Dva výzkumníci proto řeknou každý možná jiný názor na to, jakou metodu použít.

Metody vícerozměrné analýzy

Př. analýza historie událostí (survival analysis), shluková analýza (cluster analysis), faktorová analýza (FA).

Metaanalýza

Statistické programy

SPSS

Stata

SAS

Statistica

Amos

M-Plus

Lisrel

aj.

Literatura

HENDL, J. *Přehled statistických metod zpracování dat. Analýza a metaanalýza dat.* Portál : Praha, 2004. ISBN 80-7178-820-1.